

Ревасевич Ірина Степанівна
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільський національний економічний університет

ОЦІНКА ОСОБИСТІСНОЇ АДАПТОВАНОСТІ ЮРИСТА ЯК ОДНІЄЇ З ОЗНАК ЙОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Нові суспільно-політичні реалії становлення демократії та побудови правової держави в Україні активізували потребу соціуму в сумлінно підготовлених кадрах – висококваліфікованих юристах-професіоналах, які спеціалізуються в певних галузях права і визначаються в різних сферах життєдіяльності суспільства. Саме від професіоналізму, правової культури юристів, гуманістичної спрямованості їхньої активності, на думку провідних науковців [2], багато в чому залежить доля і людини, і соціальних спільнот, і майбутнє нашого суспільства.

У зв'язку з вищевикладеним виникає необхідність детального дослідження особистості правника, переосмислення проблеми його професійного самовизначення та виокремлення особистісної адаптованості як якісного показника його ефективної діяльності і професіоналізму.

У наших попередніх наукових розвідках зазначено, що у вітчизняній психології є чимало досліджень, присвячених різноманітним психологічним аспектам професійної діяльності і професіоналізації особистості (О. Єрмолаєва, Л. Захарова, Е. Зеєр, Є. Климов, Т. Кудрявцев, С. Максименко, С. Марков, А. Маркова, Л. Мітіна, Ю. Поваренков, М. Пряжніков, В. Рибалка, Д. Сьюпер, Т. Титаренко, В. Шадріков, С. Шандрук та ін.) [7, 48]. Успішність фахового самовизначення, на думку вітчизняних дослідників [5], створює базу для встановлення рівноваги між спроможностями майбутнього працівника і вимогами професії, між ціннісними орієнтаціями суб'єкта вибору професії й особливостями конкретного професійного середовища.

Г.П. Щедровицький розглядає самовизначення як здатність людини формувати саму себе, творити індивідуальну неповторну історію, переосмислювати власну сутність. Є.А.Клімов розуміє окреслене поняття як важливий прояв психічного розвитку, формування себе як повноцінного учасника співдружності професіоналів, а Н.С.Пряжников сутністю професійного самовизначення вважає самостійне і усвідомлене знаходження сенсу виконуваної роботи і життєдіяльності загалом у конкретній культурно-історичній ситуації [3]. Отож саме професійне життя дозволяє людині реалізувати себе, розвинути власні самоактуалізаційні здібності.

Професіоналізм юридичної діяльності, як стверджує С.І.Маршалок, складається із "сукупності загальнотеоретичних, спеціальних юридичних і психологічних знань, вмінь і навичок для ефективного її здійснення. Професіоналізм юриста характеризується певним рівнем психологічної готовності здійснювати юридичну працю. З одного боку, професіоналізм – це інтегральна якість, властивість особистості, що формується в діяльності й спілкуванні, а з іншого – це процес і результат діяльності та спілкування. Основи професіоналізму передбачають наявність у юридичної особи здатності до самооцінки, самоаналізу, саморозвитку, самоорганізації, самоконтролю" [4, 181]. Зважаючи на це і те, що постійно відбувається зміна змісту та засобів праці, саме професійна адаптація стає важливим кроком до підвищення загальної ефективності праці й розвитку особистості.

Зазвичай у традиційній науковій психологічній думці під адаптацією розуміють процес і результат активного пристосування людини до мінливого суспільного оточення за допомогою найрізноманітніших, індивідуально інтеріоризованих та екстеріоризованих, засобів (дії, вчинки, діяльність) [1; 8]. Відтак, організуючи психологічне пізнання, потрібно мати на увазі, що психологічному аналізу на рівні суб'єкта відповідає та ділянка понятійного поля, яка описує адаптацію як процес, а на рівні особистості – адаптацію як результат. Отож, коли мовиться про перебіг адаптаційних процесів, структуру і динаміку адаптаційної активності, то слід говорити про "адаптивність, не- чи

дезадаптивність” людини як суб’єкта своєї життєдіяльності, а коли має місце оформленість психічних процесів у вигляді станів і комплексів (страх, депресія, невротизм тощо), то буде правильним уживання термінів “адаптованість, не- чи дезадаптованість” особистості [9, с.15-16].

Якщо брати до уваги результативний характер адаптації працівника в певній організації, потрібно пам’ятати, що вона відбувається поетапно. Першочергове значення має *психічна переорієнтація* особистості, яку характеризують як вироблення таких оцінок і розуміння ситуації, котрі відповідають ціннісним орієнтаціям і прийнятним нормам та еталонам поведінки нової професійної групи [6, с.46-48]. Цей етап часто включає і процеси зміни та формування нових соціальних установок, хоча у більшості випадків психічна переорієнтація залишається на рівні соціального конформізму і не призводить до суттєвих змін. На другому етапі як особистість, так і її соціально-культурне оточення проявляють *взаємну терплячість* до цінностей, норм і форм вчинення один одного, визнаючи їх рівнозначущість. Далі відбувається процес внутрішнього прийняття індивідом основних цінностей нового виробничого доквілля, а водночас, і визнання останнім деяких ціннісних орієнтацій свого нового члена – *адаптація до середовища*. Тут процес акомодатії слугує методом розв’язання соціальних конфліктів. Повне пристосування виникає тоді, коли працівник, вливаючись у колектив, цілком відмовляється від своїх попередніх цінностей і асимілюється до певної вітакультурної ситуації – *адаптація у доквіллі*. Однак слід зауважити, що знання попередньої системи культурних переконань ніколи повністю не зникає із психіки індивіда. Воно часто залишається там у якості несвідомих архетипових елементів ковітальної культури соціуму. Тому привласнення нових цінностей і норм не завжди руйнує попередні навіть на рівні окремої особистості: воно лише витісняє їх із сфери свідомості [6; 9].

Отож метою адаптації є потреба у досягненні двох протилежних цілей – злиття з соціумом та виділенні свого Я у якості автономної одиниці. Відтак мовиться про процесуальний характер згаданого конструкту – особистісну

адаптованість, котра трактується А.В.Фурманом як “універсальна здатність особи гармонізувати свої взаємини із світом і самою собою і збагачувати відповідність: а) зовнішньо – між ментальним досвідом людини і оточенням, б) внутрішньо – між цілями і результатами, ставленнями і психічними образами, переживаннями і Я-концепцією” [9, с. 93].

Таким чином висновуємо, що особистісна адаптованість юриста є складником і провідною ознакою його професіоналізму, необхідною умовою і показником високого рівня саморозвитку правника.

Література:

1. Балл Г.А. Понятие адаптации и его значение для психологии / Г.А. Балл // Вопросы психологии. – 1980. – № 1. – С. 92-100.
2. Еволюція етосу юриста в Україні (історичний та соціально- психологічний нарис) / В. О. Лозовой, В. О. Рум’янцев, Л. В. Анучина та ін. ; за ред. В. О. Лозового та В. О. Рум’янцева. – Х. : Право, 2011. – 264 с.
3. Зеер Э.Ф. Личностно-развивающие технологии начального профессионального образования : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / Э.Ф. Зеер. – М. : Академия, 2010. – 176 с.
4. Маршалок С. І. Психологічні особливості професійної діяльності фахівців юридичної сфери / С. І. Маршалок // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : серія психологічна : зб. наук. пр. – 2013. – № 1. – С. 179-187.
5. Москаленко А.П. Професійна адаптація працівників ОВС: [методичні рекомендації / За заг. ред. проф. Соболева В.О.] / Москаленко А.П., Кобзін Д.О. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 70 с.
6. Налчаджян А.А. Социально-психологическая адаптация личности (формы, механизмы и стратегии) / А.А. Налчаджян. – Єреван: Изд-во Армянской ССР, 1988. – 364 с.
7. Ревасевич І. Особистісна адаптованість фахівця як запорука його професійної майстерності / І. Ревасевич // Психологія і суспільство.

Спецвипуск: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Соціально-психологічні виміри професійної майстерності в умовах глобалізованого світу»], (Тернопіль, 16-17 травня, 2013 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – С. 48-49.

8. Ревасевич І. С. Психологічна структура і динаміка особистісної адаптованості учнів загальноосвітніх шкіл: дис. ... канд. психолог. наук: 19.00.07 / Ревасевич І. С. – Івано-Франківськ, 2007. – 234 с.
9. Фурман А.В. Психодіагностика особистісної адаптованості / А.В. Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 197 с.